

Les Bibliografies de la premsa local

Quan el 1901 Jaume Massó i Torrents s'engresca a publicar una revista titulada «Revista de Bibliografia Catalana», portava ja uns anys de rodatge dins el terreny dels estudis i l'edició: «L'Avenç» havia fet el seu camí i complert la seva tasca, *El Fresser* era la seva primera investigació dedicada a la ciència, concretament a la geografia comarcal de Catalunya, i l'activitat editora el mantenia vinculat a importants centres culturals del país i llurs personalitats. Dins el primer número d'aquesta revista, aparegut el 1901 i on per primera vegada s'inclouia un *Butlletí bibliogràfic* que intentava de recollir regularment tot el que se edités en català a Catalunya, s'hi trobava un article titulat *La premsa escrita en llengua catalana* on sense cap indicació sistemàtica, però amb mètode, s'inventariaven les publicacions d'aquesta matèria. No ens interessen ara l'abast i el contingut del treball, que va tenir tres relacions successives, sinó unes paraules que s'afegien a la seva recopilació. Deien textualment:

«Agrairíem moltíssim que sens dongui coneixença de qualsevol omissió involuntària...» (1)

Indirectament s'estaven insinuant

dues coses: en primer lloc una preocupació envers les publicacions que li eren desconegudes i que possiblement existien però que ell no havia aconseguit localitzar, i segonament una necessitat d'ajut i col·laboració que resolvia tot formulant una invitació a tothom qui, amb informació respecte a la matèria tractada, volgués notificar-li els seus coneixements.

No fou aquesta la primera referència que l'any 1901 es feia adreçada a l'opinió pública tot engrescant-la a participar en la tasca d'aprofundir en els estudis de la cultura pròpia. Mn. Alcover des de Ciutat de Mallorca havia llegit també la seva *Lletra de convit* en què manifestava els seus propòsits filològics i demanava col·laboració per a la obra del futur *Diccionari*.

De fet aquest primer recull de premsa catalana enllaçava amb la inventariada dins el *Catàleg* d'Aguiló (2), redactat feia temps però encara inèdit en aquestes dates, i era el primer graó de les bibliografies que, dedicades a la premsa, se succeïrien durant els anys següents.

Efectivament, el 1915 apareix al «Butlletí de la Biblioteca de

Catalunya» un *Catàleg de les publicacions periòdiques*, i a les paraules de presentació tornem a llegir uns mots semblants:

«...certs periòdics catalans que per lo curt de llur tiratge s'han convertit en veritables raritats... Tal vegada algun dels nostres lectors posseiràn fascicles o volums solts de revistes que... ens servirien per a completar col·leccions... Les moltes proves que tenim rebudes de la inagotable generositat... ens dona la seguretat de que la nostra c/r/i/d/a no serà oblidada.

A tots els qui amb llurs observacions o donatius contribueixin a millorar i fer més complet aquest Catàleg els hi enviem les gràcies més sinceres...» (3)

Per al lector i per al professional del món del llibre no deixen de ser importants aquests comentaris perquè el que clarament indiquen amb tota senzillesa és que la tasca de recollir els materials de la premsa és feixuga, lenta i poc agraïda de moment; que localitzar les publicacions resulta sovint difícil pel caire efimer d'aquest tipus d'impresos i la seva irregular destinació —una revista o un diari es llença freqüentment un cop enllestida la seva ràpida lectura i l'exemplar tard o d'hora pot arribar

a desaparèixer—, i que no solament interessa conèixer tots els títols apareguts, sinó saber també llurs variants i obtenir notícies de les col·leccions senceres. Quan aconseguides aquestes dades roman encara el dubte sobre l'existència d'altres exemplars o títols que es desconeixen, però dels quals se sospita la possibilitat que algú en podrà demostrar la realitat material, no hi ha altra sortida que la de fer una crida i demanar col·laboració per dur a terme, amb l'ajut d'altres, un treball complet i exhaustiu. Aquesta forma d'investigar ha estat fins ara una constant en el tema de la premsa.

Joan Givanel donà una empena decisiva a aquestes recerques bibliogràfiques l'any 1926. Al volum XI de la revista «Estudis Universitaris Catalans» publicà un article sota l'enunciat genèric de *La bibliografia de la premsa catalana* i hi informava que es proposava d'inventariar seriosament els seus materials. Començava per advertir que «l'arregla és difícil...», per continuar amb la vella i coneguda fórmula de convit dirigida a l'opinió pública, aquesta vegada amb els termes següents:

«Aquest és el motiu d'adreçar la meva petició a tots, tant als catalans de Catalunya com als de fora, perquè enviïn totes quantes notícies tinguin per tal d'arribar a fer, no ja una obra perfecta —en bibliografia ja sabem que això no pot ésser— almenys tan completa com sigui possible» (4).

L'article continuava i la demanda d'ajut abandonava les ambigüitats d'anteriors peticions que, com ja hem vist, eren dirigides simplement a la bona voluntat dels col·laboradors, per puntualitzar com havia de dur-se a terme aquesta ajuda per tal que fos eficaç i científica. Givanel formulà un qüestionari en vint apartats que devien omplir les persones en presència d'exemplars inèdits de premsa i que ell, per la seva banda, també faria servir per estructurar rigorosament les descripcions de les publicacions periòdiques per així unificar alhora informacions i continguts.

Estem en un moment clau perquè es formula per primera vegada un «test» o qüestionari aplicable a aquest tipus de material, que serà el pioner de molts d'altres posteriors fets per alemanys, americans i francesos que alhora, i per vies independents, convergiran

a proposar un mètode semblant per a la descripció externa de revistes i diaris. Aquestes vint preguntes redactades el 1926 continuen, a l'actualitat, tenint bàsicament tota la seva validesa, i únicament cal matisar alguns aspectes particulars per tal d'adaptar-les als novíssims procediments materials que condicionen la confecció de la premsa de gran tiratge als nostres dies.

Conscient Givanel de la importància d'aquesta fórmula de treball, i ja per acabar, insistia encara en dos aspectes importants derivats directament de la seva proposta. Deia que les dades que demanava eren les mínimes a tenir en compte.

«Aquest és el qüestionari que adrecem als col·laboradors on es troben les preguntes indicades que judiquem indispensables per a descriure una publicació»

per tal que ningú no cregués que, un cop aconseguides les indicacions sol·licitades, es podria dur a terme un estudi en profunditat sobre el contingut intern de les revistes. També puntualitzava que ell, com a bibliotecari, no es proposaria mai de fer una recerca ideològica o analítica perquè

«cal advertir que la nostra missió no es la crítica, sinó donar materials per a tots aquells que vulguin fer quelcom referent al periodisme català» (5).

Conseqüència immediata d'aquesta rigorosa planificació del treball fou la publicació l'any 1931 del gran repertori de premsa catalana portat a terme per ell sota el mecenatge de la Institució Patxot, que amb una idea més ampla pretenia recollir diversos materials bibliogràfics referits a la cultura catalana. Per aquest motiu l'inventari de Givanel sortí sota el títol genèric de *Bibliografia catalana*, al qual s'afegí la part per ell realitzada, la *premsa*.

Quan en acabar la impressió dels tres volums redacta llur autor el colofó, amb extraordinària lucidesa torna a definir la posició del professional en tractar temes hemerogràfics:

«Amb la present obra dono molts materials per a la història de contingut de la nostra premsa; la monografia és la de cada localitat, tanmateix, hauran de fer-la els erudits que hi resideixen, ja que ningú com ells sap els mòbils que induïren a fer sortir una publicació, els que la inspiraven i redactaven, etc.» (6).

Doncs bé, aquest és el cas dels dos primers volums de la sèrie que, dedicada als estudis de premsa local, ha començat a publicar el Servei de Biblioteques de la Generalitat. Tant el primer treball sobre *La Premsa a la ciutat de Vic al segle XIX*, fet per Concepció Miralpeix (7), com els *Cent anys de premsa a Ripoll*, de M. Mercè Palomera, són dues monografies redactades per bibliotecàries professionals residents a les

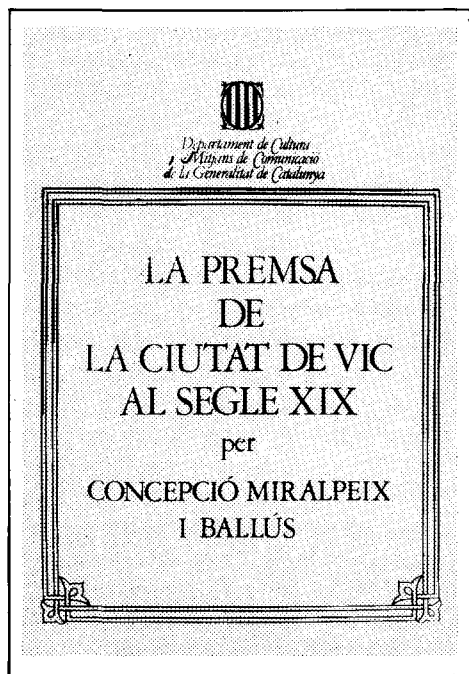
comarques de l'Osona i del Ripollès respectivament. Els dos llibres han estat planificats paral·lelament quant a metodologia de recerques i descripcions. Les dues autores tenien accés a fons locals públics i particulars i coneixien la dinàmica cultural i històrica de llurs poblacions. Solament la diferència de contingut i d'extensió dels respectius materials ha condicionat uns determinats límits temporals, així com també el tractament analític.

La premsa a Vic, superior quantitativament i qualitativament, obliga Concepció Miralpeix a fixar-se uns límits raonables per poder dur a terme el seu excel·lent estudi que centra en el segle XIX. Recull 57 publicacions periòdiques, de les quals 3 romanien fins ara totalment inèdites i desconegudes, 49 són descrites exhaustivament segons un qüestionari curosament planificat sobre la base dels moderns criteris hemerogràfics aplicats a la consulta directa dels periòdics, i de 5 títols s'en fa referència a través de conjectures verificables: citacions i al·lusions documentals. Les 57 revistes apareixen ordenades cronològicament segons llur data d'aparició i són objecte d'un seriós estudi descriptiu ben anotat. Una

reproducció gràfica de la primera plana acompanya i documenta quasi tots els títols ressenyats, i cada un dels estudis acaba indicant les biblioteques, els arxius públics i les col·leccions particulars que disposen d'exemplars. Finalment se citen les monografies i els repertoris que d'alguna manera han mencionat o estudiat la publicació periòdica en qüestió.

Qualsevol recull seriós no pot oblidar l'eina essencial que fa la seva consulta eficaç i que potencia al màxim les dades que hi són contingudes. Parlo evidentment de l'apartat dels índexs, tan fonamental en tota bibliografia que vulgui ser operativa i possibilitar l'accés a través de diverses vies de consulta. Si el cos del treball va presentat per ordre cronològic, un primer índex ofereix alfabeticats els títols de les revistes. Un altre llistat ens permet de trobar les persones i les entitats vigatanes relacionades amb la seva premsa, com foren els directors, redactors i col·laboradors. I un tercer índex recull els impressors i les revistes que sortiren dels seus obradors.

Una taula cronològica ajuda l'investigador a situar històricament i socialment l'època

en què es desenvolupà cada revista, a través de tres àmbits concèntrics a la publicació que s'esmenta, i sobre la base de les coordenades de temps i lloc. I un gràfic facilita la visió panoràmica de la totalitat de la premsa vigatana del segle XIX, tot verificant-se alhora la pervivència de les revistes, la freqüència i la densitat, segons els anys que van des del 1802 fins al 1900.

Finalment unes pàgines de conclusions ens parlen a més a més de la llengua, la censura, la publicitat i d'altres temes igualment interessants. Tots ells poden ser considerats com a punt de partida per tal que els especialistes en els diferents gèneres desenvolupin treballs de recerques, ja que les dades aportades per l'autora així ho possibiliten.

Concepció Miralpeix té el mèrit de ser la primera persona que, després de recollir la tradició metodològica de què parlàvem més amunt, l'ha sabut actualitzar tot integrant-la en els darrers sistemes descriptius proposats per la Unesco i seguits per especialistes com els hemerògrafs, els bibliotecaris i els periodistes en general. Mostra de la seva bona interpretació és el treball magnífic que tenim davant, que primer obtingué la qualificació d'excel·lent, en ser presentat com a memòria de final d'estudis a l'Escola de Bibliologia i després fou editat immediatament pel Servei de Biblioteques.

Mercè Palomera, també alumna de l'actual E.U. de Biblioteconomia i Documentació de Barcelona, amb les bases ja establertes per l'estudi

precedent però amb un material totalment diferent, es comprometé amb el seu àmbit cultural i volgué inventariar així mateix la premsa de Ripoll. Malgrat el paral·lelisme que hom podria imaginar, aviat s'adonà de la diferència quantitativa i qualitativa de les revistes que tenia davant. Decidí abastar tota la premsa ripollesa des dels seus inicis fins a l'hora present, amb el repte que suposava haver de començar de zero a partir de l'any 39 i fer les recerques no solament entre biblioteques i arxius, sinó també consultant entitat per entitat, i fins i tot casa per casa.

El resultat de llargues temporades d'investigacions i de recollida de dades ha estat la notícia de les 75 publicacions ressenyades, de les quals la meitat aproximadament restaven fins ara inèdites. Aquest fet la va portar a plantejar-se el treball en dues parts. A la primera ha inventariat tota la premsa apareguda entre 1881 i 1937, i a la segona les revistes publicades entre 1941 i 1980. El primer grup apareix anotat senzillament amb els seus comentaristes i la localització actual dels exemplars; i el segon, que correspon a la part inèdita, ha merescut un estudi més descriptiu i explícit que també s'acaba donant

compte dels llocs on poden trobar-se les col·leccions, i on és freqüent trobar la indicació «arxiu particular de X.X.».

Tant els gravats que acompanyen i documenten cada periòdic, com els índexs, funcionen correctament. Cal també destacar els diferents gràfics que ens mostren dades relatives a les llengües, la densitat i la periodicitat

A partir d'aquestes dues monografies excel·lents, que compleixen les indicacions formulades per Givanel sobre la conveniència de fer recerques hemerogràfiques locals amb exhaustivitat, i sobre l'avantatge que suposa el fet que siguin redactades per persones que hi resideixen, voldria engrescar tots els companys que treballen en biblioteques populars a fer quelcom de paral·lel, ja que Concepció Miralpeix i Mercè Palomera els ofereixen dues interpretacions d'un model comú i d'un programa d'estudi a seguir per tal de reeixir, i amb èxit, en l'empresa. Caldria recuperar la totalitat de la premsa editada a comarques a través de treballs tan complets com fos

possible, i això haurà de començar per aquests inventaris exhaustius. L'aparició possibilitarà el retrobament de notícies interessantíssimes de temps passats o malament oblidats. D'aquesta manera es potenciaran els estudis socials i històrics pròxims a cada localitat, que sense aquest primer pas es veurien en dificultats serioses per desenvolupar treballs en profunditat referits a cada ciutat, a cada vila, a cada poble, a cada barri. Per acabar vull retornar sobre les paraules de Joan Givanel en referir-se a aquests reculls de premsa tan necessaris i útils: «sols pretenc donar materials per a la història» perquè «la nostra missió no és la de crítics», i «la monografia de cada localitat caldrà que la faci l'erudit que hi resideixi».

Leonor Vela

1) «La premsa escrita en llengua catalana», *Revista de Bibliografia catalana*, I, 1901, p. 77 i 233; II, 1902, p. 156. la citació es repeteix al començament de cada recull.

2) Mariano Aguiló y Fuster. *Catálogo de obras en lengua catalana impresas desde 1474 hasta 1860*. (Madrid: Rivadeneyra, 1927)

3) «Catàleg de les publicacions periòdiques de la Biblioteca de Catalunya», *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*, II, 1915, núm. 4, p. 10.

4) Joan Givanel. «La bibliografia de la premsa catalana», *Estudis Universitaris Catalans*, XI, 1926, p. 132.

5) Ibidem, p. 134.

6) Joan Givanel. *Bibliografia catalana: premsa*. (Barcelona: Institució Patxot, 1937). Vol. II, p. VIII.

7) Concepció Miralpeix. *La premsa a la ciutat de Vic al segle XIX*. (Barcelona: Servei de Biblioteques de la Generalitat, 1982) 284 p. Una continuació d'aquest treball ha estat feta per M. Mercè Riera: «Bibliografia de la premsa publicada a Vic entre els anys 1900 i 1931». El repertori, que segueix la mateixa metodologia i el mateix enfocament, roman, de moment, inèdit a la biblioteca de l'Escola Universitària de Biblioteconomia i Documentació, on va ser presentat com a memòria de final de carrera a la convocatòria de febrer d'enguany.

8) M. Mercè Palomera. *Cent anys de premsa a Ripoll (1881-1980)*. (Barcelona: Servei de Biblioteques de la Generalitat, 1982) 224 p.